

Лекція 1

Тема: Вступ. Поняття про сировинну базу рибогосподарської галузі

Література

1. Гринжевський М.В. Аквакультура України. – Львів: Вільна Україна. 2008 – 364 с.
2. Гринжевський М.В. Інтенсифікація виробництва продукції аквакультури у внутрішніх водоймах України. – К.: Світ 2000. – 188 с.
3. Жадин В.И., Герд С.В. Реки, озера и водохранилища, их фауна и флора. – М.: Учпедгиз. 2001
4. Засосов А.В. Теоретические основы рыболовства. – М.: Пищ. Пром-сть, 2010. – 312 с.

1. Історія становлення рибогосподарської галузі , роль Світового океану.

2. Основна мета та завдання галузі

1. Рибна галузь України відіграє значну роль для розвитку продовольчого комплексу країни. Незважаючи на значне зниження середньодушового споживання рибної продукції (з 17,5 кг в 1990 році до 5,9 кг в 1998 році), у м'ясо-рибному балансі країни питома вага її становить близько 40 відсотків (у білковому розрахунку). У ряді регіонів країни (в першу чергу прибережних: Автономній Республіці Крим, Одеській, Миколаївській, Херсонській, Запорізькій та Дніпропетровській областях) рибне господарство є одним із вагомих джерел зайнятості населення.

Специфічною особливістю рибної галузі України є те, що близько 80 відсотків сировини добувається в межах виключних економічних зон іноземних країн та відкритій частині Світового океану і лише 20 відсотків риби - у виключній економічній зоні держави та внутрішніх водоймах України, включаючи товарне рибицтво.

Зазначені особливості зумовлюють необхідність будівництва суден рибпромислового флоту різного призначення (промислових, переробних, транспортних та інших), а також створення обслуговуючої їх інфраструктури (бази флоту, судноремонтні заводи, порти тощо).

Рибогосподарський комплекс тісно пов'язаний з іншими галузями і залишається потенційним постачальником сировини для виготовлення біологічно активних речовин, лікувальних препаратів, а також кормового рибного борошна для підприємств і організацій агропромислового комплексу.

Водночас рибне господарство є споживачем продукції та послуг значної кількості галузей народного господарства, зокрема, суднобудування, машинобудування, транспорту та інших.

У 1999 році вилов риби та добування морепродуктів становили 338,8 тис. тонн, що нижче рівня 1990 року на 68,4 відсотка, виробництво товарної харчової рибної продукції, включаючи консерви рибні, - 254,2 тис. тонн, що менше від 1990 року на 62,9 відсотка.

За дефіциту власних обігових коштів та неможливості, через високі процентні ставки, залучення кредитних ресурсів близько 80 відсотків продукції вітчизняні судновласники змушені залишати в районах промислу для забезпечення експлуатаційних витрат флоту, оплати ліцензій за право лову тощо.

Це негативно впливає на споживчий ринок країни, завантаження виробничих потужностей берегових рибопереробних підприємств, а також зумовлює падіння експортних цін на рибопродукцію і тим самим зменшує обсяги валютної виручки.

Зросли витрати на матеріально-технічні ресурси (паливе, тару та інше) у результаті значного підвищення цін на світовому ринку. Також збільшилися витрати на оплату права лову у виключних економічних зонах іноземних держав через поширення застосування цими країнами надання дозволів у власних економічних зонах лише резидентам цих країн. Збільшилися витрати на ремонт флоту за кордоном, через його прогресуюче старіння. Все це призвело до зменшення обсягів вилову риби та добування морепродуктів океанічними рибодобувними підприємствами.

Через фінансові труднощі в державі та на підприємствах рибної галузі значно знижується ефективність впливу на формування міжнародної риболовної політики. За таких умов отримання права на доступ до промислових районів, підконтрольних міжнародним організаціям, зокрема АНТКОМ та НАФО, членом яких є Україна, пов'язано з великими труднощами.

Складні економічні обставини, порушення господарських зв'язків, погіршення екологічного стану водойм, недостатній обсяг робіт по відтворенню рибних запасів зумовили значне зменшення порівняно з 1990 роком обсягів вирощування товарної риби, вилову риби у внутрішніх водоймах та Азовському і Чорному морях.

Слід відзначити, що зміни, спрямовані на удосконалення управління галуззю (створення відповідно до Указу Президента

України від 30 листопада 1994 року Міністерства рибного господарства України), сприяли стабілізації виробництва. Порівняно з 1994 роком за період 1995-1997 років обсяги вилову риби та морепродуктів зросли на 34,9 відсотка (з 308,3 тис. тонн до 415,9 тис. тонн), виробництва товарної харчової рибної продукції, включаючи консерви рибні, - на 25,1 відсотка (з 256,8 тис. тонн до 321,3 тис. тонн).

Проте негативний вплив процесів, характерних для всієї економіки України, зокрема, прогресуюче моральне старіння і фізичний знос основних виробничих фондів, обмеженість джерел накопичення власних коштів і залучення інвестицій, дефіцит обігових коштів, інфляційні процеси, зумовлює зниження обсягів виробництва в рибній галузі. Навіть при збереженні тенденції збільшення виробництва рибної продукції в господарствах Азово-Чорноморського басейну та на підприємствах внутрішніх водойм, яка мала місце в 1998-1999 роках, рибогосподарський комплекс не в змозі без реальної державної підтримки забезпечити зростання обсягів виробництва рибної продукції.

Специфічні особливості галузі вимагають здійснення невідкладної державної підтримки щодо створення сприятливих умов у сфері кредитування, податкової та митної політики, фінансування за рахунок коштів державного бюджету, виділених для організацій, що займаються вивченням, охороною та відтворенням рибних запасів, і науково-дослідних організацій, які виконують тематичні роботи, що мають загальнодержавне значення.

Результати аналізу економічної ситуації, що склалася в рибному господарстві, а також тенденції можливих змін свідчать, що в разі відсутності державної підтримки галузі не будуть подолані негативні закономірності в її розвитку.

2. Основна мета та завдання галузі

Основна мета рибогосподарської діяльності на найближчу перспективу є забезпечення населення України харчовою рибною продукцією з поступовим наближенням виробництва та споживання рибопродукції до рівня, досягнутого на початку 90-х років.

Виходячи з цього, а також враховуючи тенденції та особливості розвитку рибного господарства, необхідно виділити такі завдання:

продовження роботи по оновленню основних фондів підприємств на основі широкого впровадження у виробництво досягнень науки і

техніки, особливо щодо оновлення рибпромислового флоту та переробки водних біоресурсів;

підвищення ефективності використання сировинних запасів;

відтворення і охорона рибних запасів;

забезпечення якості і розширення асортименту рибної продукції;

здійснення структурної перебудови рибного господарства, сприяння розвитку підприємств і організацій усіх форм власності;

розвиток міжнародного і науково-технічного співробітництва, зовнішньоекономічних зв'язків у галузі рибного господарства;

гармонізація законодавства України щодо якості рибпродукції до норм ЄС та інших країн світу.

Світовий океан і його ресурси в значній мірі привертають увагу людства. Після довгого періоду вивчення, розвідки та створення необхідного обладнання почалася ера промислового освоєння мінеральних ресурсів – нафти, газу, хімічних сполук тощо. Виняткова масштабність необхідних ресурсів в океані і обмеженість їх на суші зробили для переважної більшості країн життєво необхідним нарощування зусиль на всебічний «наступу на океан». Його розглядають як важливе, а в ряді випадків й основне джерело енергетичних та мінеральних ресурсів.

В останні десятиліття значно інтенсифікувалися зусилля щодо більш ефективного і в той же час раціонального використання біологічних ресурсів океану. Швидко зростаюча чисельність населення нашої планети призвела до зниження забезпеченості в багатьох країнах харчовими продуктами. У цих умовах біологічні ресурси гідросфери й, насамперед, Світового океану виявилися вкрай необхідними. Людство вже тепер отримує за рахунок водних об'єктів 1/4 харчових білків тваринного походження, і потреба в них неухильно зростає. Різноманітні форми використання цих ресурсів. Поряд із безперервно вдосконалюваним рибальством зростає роль керованих людиною підводних ферм і плантацій. Останні дослідження показали, що обсяги первинної продукції в океані виявилися майже в три рази більшими, ніж вважалося раніше.

З'ясувалося, що бактерії та найпростіші мають величезне і навіть визначальне значення в продукуванні біологічних ресурсів. Широкий фронт дослідних, пошукових і промислових робіт в океані із застосуванням новітніх методів вивчення лову дозволяє виявити додаткові біологічні ресурси й суттєво розширити список промислових об'єктів. Докорінно змінилася міжнародно-правова основа вивчення та використання біологічних ресурсів

Світового океану, що нині базується на положеннях і рекомендаціях Міжнародної Конвенції по морському праву, реалізація яких призвела до суттєвого коригування масштабів і характеру промислових зусиль у багатьох регіонах океану, особливо в його прибережних ділянках.

2. Ресурси – це речовини або об’єкти, необхідні певному організму для підтримання нормального існування, розвитку, росту і розмноження. Під природними ресурсами, як правило, розуміють найважливіші компоненти навколишнього середовища, які використовуються для задоволення потреб людини, наприклад, для підтримання життєдіяльності її організму, існування і функціонування людської особистості та соціальних груп. Біоресурси гідросфери та сировинна база галузі є логічним продовженням розділу гідробіології, який вивчає біологічні компоненти гідросфери, утворені в результаті життєдіяльності продуцентів, консументів та редуцентів. Гідробіологія, або екологія гідросфери, або гідроекологія, так і біоресурси гідросфери та сировинна база галузі – багатогранна наука про надорганізменні форми організації життя, що вивчає водні екосистеми, досліджує їх структуру і функціонування з метою управління ними.

Водні біоресурси – сукупність водних організмів (гідробіонтів), життя яких неможливе без перебування (знаходження) у воді. До водних біоресурсів належать прісноводні, морські, анадромні та катадромні риби на всіх стадіях їх розвитку, круглороті, водні безхребетні, у тому числі черевоногі або стулкові молюски, ракоподібні, черви, голкошкірі, губки, кишковопорожнинні, наземні безхребетні у водній стадії розвитку, водорості та інші водні рослини.

Гідробіонти – тварини чи рослини (гідрофіти), що мають різноманітні пристосування для життя у воді.

До водних біоресурсів належать: водні біоресурси, які перебувають в умовах природної волі внутрішніх морських вод, територіального моря, континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони, транскордонних вод та внутрішніх рибогосподарських водних об’єктів (їх частин), розташованих на території більш як однієї області та у водах за межами юрисдикції України; водні біоресурси, які перебувають у водних об’єктах у межах територій природно-заповідного фонду загальнодержавного призначення, а також види, занесені до Червоної книги України.

Під сировинною базою рибогосподарської галузі розуміють біологічні ресурси гідросфери, тобто Світового океану і прилеглих до нього прісноводних водойм, які використовуються або потенційно можуть бути використані людством для харчових, кормових, технічних, медичних та інших цілей. Водні живі ресурси відіграють надзвичайно важливу роль не лише в процесах функціонування водних екосистем, приймаючи участь у формуванні якості води, самоочищенні водойм та виступаючи в якості

природної кормової бази для риб, але й для забезпечення значної частки життєвих потреб людини у поживних речовинах, які містяться у гідробіонтах. Проте найбільше значення в життєдіяльності людини має риба та рибна продукція. Значна частина цих ресурсів, до яких відносяться організми, що займають нижчі трофічні рівні, складає кормову базу для тих об'єктів, що стоять на вершині трофічної піраміди.

Таким чином, за призначенням можна виділити три групи гідробіоресурсів – харчові, кормові та сировинні. У монографії розглядається процес біологічного продукування гідросфери, дається сучасна оцінка біомаси і продукції океану, наводиться інформація про фіто- і зоо - планктон, фіто - і зообентос, нектон та ін. Розглянуто питання про біологічну меліорацію океану, марікультуру про антропогенне забруднення океану. Наводяться відомості з використання світових водних живих ресурсів та роль міжнародного регулювання промислу.